

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap

Advent 2020

De aarde

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap

25^e jaargang nr. 1, Advent 2020

Inhoud

Thema: De aarde

Rond bewustzijn	1
Gebed en natuur: water en vuur?	4
Een nieuwe hemel en een nieuwe aarde	8

Adventstijd

Een reis langs de kleurenboog	11
<i>Op de groei - opvoeding</i>	
Nieuw leven op aarde	14
<i>Onder de zon - jongeren</i>	
Even leek er niks aan de hand	18
<i>Op naar de volgende eeuw</i>	
Galilea en de Friese binnenruimte	20

Boeken

Verwondering geeft de natuur een stem	23
--	----

Bestuur en instellingen

Van de bewindsdrager	24
Van de bestuurstafel	25
Omgaan met verschillen van mening	26

Berichten uit de gemeenten

Een prachtplek voor de grondsteen	27
-----------------------------------	----

Internationaal

Over de grenzen	28
-----------------	----

Allerlei

Aankondigingen	31
De gemeenten en hun geestelijken	31
Gestorvenen	32
Gemeenten	35
Colofon	35

Van de redactie

Met Advent begint het nieuwe christelijk jaar. Met dit Adventnummer van 'In beweging' begint er ook iets nieuws: de redactie heeft gewerkt aan vernieuwing van de vormgeving, waarvan u het resultaat nu in handen hebt. Gekozen is voor een iets grotere leesletter, waardoor de artikelen wat compacter van lengte zijn geworden. Het naamlogo is gevormd uit letters die duidelijk 'onaf' zijn. Individuele lijnen bewegen zo met elkaar, dat vanuit deze gezamenlijke beweging de letter tot verschijning komt. De redactie meent dat de Christengemeenschap als beweging tot religieuze vernieuwing evenzeer 'onaf' is en zich nog volop verder mag ontwikkelen. De indeling van de rubrieken is hier en daar aangepast: het eerste deel bevat vooral de inhoudelijke bijdragen (gezet over één kolom) en 'na het nietje' komen de meer informatieve bijdragen (gezet over twee kolommen). Het colofon en het overzicht van alle gemeenten met de tijden van de diensten vindt u voortaan achterin. U mag natuurlijk wat vinden van deze veranderingen, we zijn benieuwd. Adventtijd is ook de tijd van zwangerschap, vol weeën op weg naar geboorte. We wensen u toe dat uit alle moeiten en zwaarte, die dit wonderlijke jaar 2020 met zich mee heeft gebracht, ook echt iets geboren mag worden, in uw persoonlijke leven en in onze samenleving als geheel.

Illustratie vooromslag: 'Het kind Jezus met de aardbol'. Fra Angelico (15^e eeuw). San Marco Florence

Marianne de Nooij

Thema: De aarde

In de Adventtijd openen we ons hart voor de komst van Christus naar de aarde: die mooie en zo kwetsbare planeet, waarop wij als mensenwezens onze aardse ontwikkeling doormaken. In de eerste themabijdrage kijkt Judith Slokker vanuit verschillende gezichtspunten naar wat globaal bewustzijn kan inhouden. Bastiaan Baan onderzoekt of je de wereld ook kunt verbeteren door spirituele inspanning gericht op de aarde. Thom Kloes ging in gesprek met de geestelijken Lisette en Harry Buisman over de nieuwe aarde, zoals die ons in het Openbaringsboek wordt geschetst.

Rond bewustzijn

door Judith Slokker (gemeente Alkmaar)

Bewustzijn van samenhang

Tijdens de corona pandemie schrijft Peter Selg (1), dat Ita Wegman in 1928 al waarschuwde dat het nodig is bewustzijn voor samenhang te ontwikkelen: "Omdat de natuur ons een spiegel voorhoudt van abnormaliteiten, die we echter niet als spiegeling van ons eigen handelen herkennen. Ons eigen lot is verbonden met dat van de aarde." Selg maakt dit heel concreet door onderzoek te citeren van de Amerikaanse wetenschapsjournaliste Sonia Shah, die erop wijst dat grote epidemieën steeds uitbreken op plekken waar kort daarvoor ontbossing heeft plaatsgevonden. "We worden steeds kwetsbaarder voor pandemieën door de snelle verwoesting van leefgebieden van dieren. Deze samenhangen worden steeds meer doorzien", schrijft Selg, "echter nog niet in alle spirituele achtergronden. Daarvoor is misschien de mythe van de eeuwige (economische) groei nog te sterk."

Onderzoeksjournalist Sander Heijne en bestuurskundige Hendrik Noten onderzoeken in hun boek *Fantomgroei* (2) waar de eenzijdige gerichtheid op economische groei vandaan komt. Ze ontdekten dat de 'kwaliteit' van de economie wordt afgelezen aan het Bruto Binnenlands Product, een begrip dat tijdens de Tweede Wereldoorlog werd gecreëerd. Het getal geeft aan of de productie in een land groeit of niet. Tijdens de oorlog had het land met de hoogste productie de grootste kans om te winnen. Het begrip is echter een verzamelbak voor alles wat in een land geld oplevert, zoals ook de productie van wapens en milieuvervuilende stoffen. Als groei van het BBP het hoogste doel is, moet alles wat we als maatschappij niet willen toch in stand blijven.

Heijne en Noten stellen echter ook dat dit BBP destijds een oplossing was voor een

probleem. Zij draaien dit gegeven om en stellen dat economie niets meer of minder is dan het vermogen van een groep mensen om samen een probleem op te lossen. Economie is geen doel op zich, maar kan ingezet worden als middel. In hun boek geven ze vele voorbeelden van mensen die succesvol zijn gaan werken vanuit andere economische concepten. Het uitgangspunt van economie als vermogen om problemen op te lossen, kan daarnaast ook vele wekkende vragen oproepen om de mythe nog verder te ontcrachten.

Bewustzijn van verbinding

De Britse schrijver Paul Kingsnorth (3) groeit op met lange wandelingen in de natuur. Hij wordt milieuactivist om de schoonheid ervan te beschermen. Maar gaandeweg

'De schepping van de aarde'. Mozaïek kathedraal Monreale Italië (1180)

merkt hij, dat zijn collega milieuactivisten steeds minder verbonden zijn met de plek waarvoor ze actie voeren en zich steeds meer laten leiden door het idee dat milieubescherming en duurzaamheid hetzelfde zouden zijn.

Kingsnorth ziet hoe kwetsbare natuur wordt opgeofferd voor 'duurzame' oplossingen, zoals stuwdammen. Hij raakt er steeds meer van overtuigd, dat het samengaan van duurzaamheid en economische groei een mythe is

en neemt een besluit. Hij koopt een stuk grond waar hij zelfvoorzienend gaat leven met zijn gezin. In plaats van activist te zijn, wordt hij actief: veel van wat hij in het dagelijks leven doet, doet hij met de hand.

Sommige bevriende activisten vinden dat Kingsnorth is afgehaakt, dat hij zich heeft teruggetrokken. Zo bereik je toch niks? Kingsnorth zelf ziet dat anders. Hij heeft het gevoel dat hij de natuur op deze manier iets teruggeeft, dat hij iets doet na al die jaren van praten.

Bewustzijn van het geheel

De Duitse arts, psychotherapeut en schrijver van het boek *Klimapsychologie* (4), Stefan Ruf, zou zeggen dat Kingsnorth met zijn aandacht voor zijn lokale omgeving juist de voorwaarden schept, om op globaal niveau invloed te hebben. Met name omdat Kingsnorth de natuur weer beleeft als iets om mee in verbinding te staan en iets aan terug te geven.

In zijn boek beschrijft Ruf hoe in de moderne mens meerdere lagen naast en door elkaar werken: een *magische laag* met een vooral luisterende kwaliteit, waarin we ons verweven voelen met de natuur; een *mythische laag* die meer voelend verbonden is met de ritmen van de natuur; en de *mentale laag*, waarin we de natuur door ons rationele denken begrijpen en beheersen. Tenslotte heeft de moderne mens volgens Ruf een *integrerende laag*, waarin we vanuit een hoger standpunt tegenstellingen tot een nieuwe eenheid kunnen brengen en waarin we op ons voelen en handelen kunnen reflecteren. Ruf benoemt dit standpunt als het standpunt van de geest.

Door dit relatief nieuwe vermogen van de mens om de dingen vanuit het standpunt van de geest waar te nemen, wordt het mogelijk aandachtiger te worden op drie niveaus. Het gaat hier om de innerlijke belevingswereld, de lokale omgeving en de globale omgeving. Door meer aandacht en bewustzijn te hebben voor onze binnenwereld en onze directe omgeving, vormen we nieuwe organen, zo zegt hij.

Om ook een globaal bewustzijn te ontwikkelen, is het volgens Ruf nodig ons beelden te vormen van de atmosfeer die we kunnen beleven. We weten allemaal, zo schrijft hij, dat de aarde om de zon draait, maar dat kunnen we niet vanuit onze beleving waarnemen. In zijn boek besteedt hij daarom veel aandacht aan de opbouw van de luchtlagen in de atmosfeer. De atmosfeer om ons heen vormt een grens met de kosmos, die tegelijkertijd grens en een doorlaatbare overgang is naar die kosmos. We leven, schrijft Ruf, in een gekromde ruimte tussen twee doorlaatbare grenzen: tussen de doorlaatbare aarde en de tropo- en stratosfeer. Wie zich een krachtige levendige voorstelling kan vormen van deze wereldomspannende ruimte, zal eerder een gevoel kunnen ontwikkelen voor hoe verschijnselen met elkaar samenhangen.

Ruf roept daarbij op om met elkaar in gesprek te gaan over de dilemma's van milieubewust leven. Juist door je met elkaar bewust te worden van de tegengestelde gevoe-

lens en wensen, kan de integrerende laag omgevormd worden tot heel nieuwe oplossingen. Oplossingen die niet gewoon een voortzetting van het oude zijn.

Kingsnorth startte met een aantal schrijvers en kunstenaars het *Dark Mountain Project*, dat erop gericht is stil te staan bij wat verloren gaat en om nieuwe verhalen te vertellen. Nieuwe verhalen die een alternatief bieden voor de dominante mythe van economische groei.

Alle bewustzijn begint met aandacht. Aandacht voor de eigen (voelende) waarneming, de plek en de samenhang waarin we leven en aandacht voor onze plek tussen hemel en aarde. De voelende waarneming maakt het mogelijk onszelf te verbinden met een ander, of dat nu een andere mens is, een lokale omgeving of de natuur als de Ander. Tegelijk brengt die voelende waarneming ons op het spoor van de vragen waarmee we de mythe kunnen ontmaskeren, samenhangen kunnen ontdekken en nieuwe oplossingen kunnen creëren.

Bronnen:

- (1) Peter Selg. *Das Mysterium der Erde. In: Das Goetheanum 13-2020.*
- (2) Sander Heijne en Hendrik Noten. *Fantoomgroei - Waarom we steeds harder werken voor minder.* Uitg. Atlas Contact.
- (3) Paul Kingsnorth. *Bekentenissen van een afvallig milieuactivist. Een radicaal andere kijk op natuurbescherming.* Uitg. Atlas Contact.
- (4) Stefan Ruf. *Klimapsychologie. Atmosphärisches Bewusstsein als Weg aus der Klimakrise.* Info3 Verlag.

Gebed en natuur: water en vuur?

door Bastiaan Baan (geestelijke in de gemeente Zeist)

In de traditie van jodendom en christendom bestaat een strikte scheiding tussen religie en de ons omringende natuur. Bidden doe je in je binnenkamer, met gesloten ogen en de deur dicht. Christus gebruikt in zijn aanwijzingen voor het gebedsleven een radicale uitdrukking voor de plaats waar het gebed verricht moet worden: "Als jij bidt, ga dan in uw binnenkamer, sluit de deur achter u en bidt tot uw Vader die in het verborgene is..." (Mattheüs 6:6). Het Griekse woord voor binnenkamer is ta-meion: de donkere voorraadkamer die geen ramen heeft, slechts een deur die vergrendeld kan worden. Zo zijn in de loop van eeuwen gebed en natuur water en vuur geworden: twee gescheiden werelden, die niet met elkaar te verenigen zijn.

Uitzonderingen op deze regel zijn praktisch alleen te vinden in heidense vormen van religie, in het Ierse christendom en in het christendom van de Rozenkruisers en alchemisten. De Ierse heiligen maakten de natuur tot hun kathedraal. Zo ontvluchtte de heilige Kevin in de zesde eeuw zijn klooster en begon een nieuw leven als kluizenaar in Glendalough, in het gezelschap van planten, vogels en wilde dieren. Een kenner van het Ierse christendom, Robin Flower, schrijft in zijn klassiek geworden werk *The Irish tradition* over de Ierse heiligen: "*They brought into that environment an eye, washed miraculously clear through continuous spiritual exercise.*" De zintuigen, gereinigd door het gebed, schenken de vrucht van het geestelijke leven aan de natuur.

Verbeter de wereld

Nadat ik mij in de historie van het Ierse christendom en de Rozenkruisers had verdiept, heb ik in de loop van enkele decennia geprobeerd, deze vorm van gebed en meditatie zelf toe te passen. Uitvoeriger heb ik deze ervaringen beschreven in mijn onlangs verschenen boek *Wegen naar westerse meditatie*.

Ik begrijp waarom de praktijk van het gebed eeuwenlang in afzondering werd beoefend, omdat het daardoor mogelijk werd om als gesloten persoonlijkheid, vrij van alle invloed van buitenaf te kunnen functioneren. Echter, zodra deze autonomie van het gebed tot stand is gekomen, wordt het tijd om onze omgeving daarin te betrekken volgens het principe: verbeter de wereld en begin bij jezelf. Natuurlijk bestaat de wereld uit je naasten, je vrienden, zelfs je vijanden – maar óók uit de natuur, die 'in barensweeën ligt' (Romeinen 8: 22).

Voorafgaand aan het gebed in de natuur beoefen ik mijn dagelijkse meditatie binnenshuis, om daarna met versterkte concentratie en de vrucht van de meditatie een stille plek in de natuur op te zoeken. Ideale gelegenheden voor zulke gebedsoefeningen zijn de vakanties, waar alle tijd en aandacht aan de natuur geschonken kunnen worden. Of dat nu in de wildernis van Zweden, Uluru in het hart van Australië, hoog in de bergen van Zwitser-

St. Kevin, Ierse monnik die in Glendalough in diep vrome verbondenheid leefde met de natuur en de elementen

land of op stille plekken van het eiland Iona was: overal kwam mij vanuit deze plaatsen in de natuur een stroom van herkenning, aandacht en dankbaarheid tegemoet.

Deze indrukken werden verdiept door ze na de dagelijkse terugblik mee te nemen in de nacht. 'Stop het onder je kussen' is een gezegde dat in Colombia veelal gebruikt wordt. Wanneer je de volgende ochtend terugkeert naar de plek waar je het gebed verricht hebt, merk je van dag tot dag sterker wat je uit de natuur tegemoet komt. De indrukken kunnen gaandeweg verdicht worden tot een woordeloos gesprek met de geestelijke wezens die de natuur bevolken. Dat is het begin van wat Rudolf Steiner *sacramentalisme* noemde: "Datgene wat op het altaar wordt voltrokken, moet de hele wereld doordringen. De mensen (...) moeten bij alle verrichtingen een godendienst vervullen, in alle handelingen sacramentalisme verwerkelijken" (GA 172, 27 november 1916).

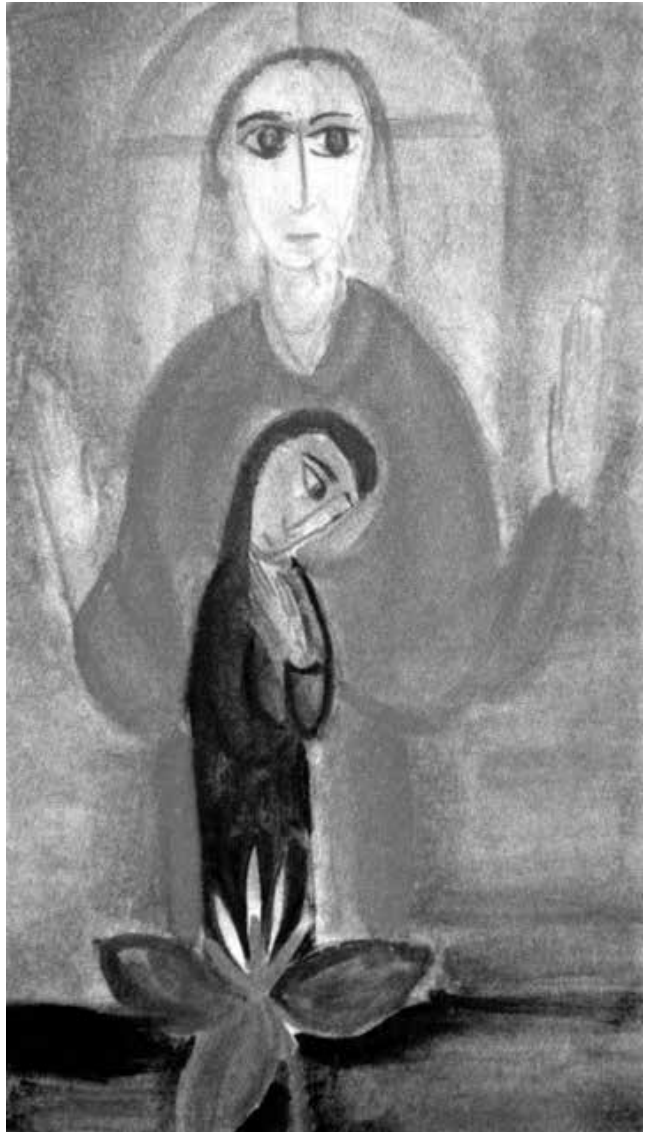
Bij sacramentalisme snijdt het mes aan twee kanten: wat wij door de beoefening van gebed en meditatie aan innerlijke kracht en harmonie verwerven, stroomt uit in de wereld om ons heen. Je kunt in het klein beginnen met een variant op het bekende gezegde 'Verbeter de wereld en begin in je huiskamer'. Dat impliceert, dat je schoon schip moet maken, niet alleen met gebed, maar ook met de bezem en de stofzuiger! Alles wat verwaarloosd, vuil en chaotisch is in een huishouden, trekt negatieve krachten aan. Je hoeft heus niet helderziend te zijn om – zelfs op het eerste gezicht – te merken wat voor atmosfeer een huis heeft. Dezelfde kwaliteiten van aandacht, zorg en concentratie die we in het gebed beoefenen, hebben we ook nodig om een kamer op orde te brengen. Wanneer je het één en het ander tegelijk beoefent zul je na verloop van tijd merken, dat een ruimte niet alleen gecultiveerd kan worden, maar zelfs tot een stil kunstwerk, tot een gewijde ruimte kan worden. Wanneer je in zo'n voorbereide ruimte de volgende dag begint te mediteren, is het halve werk al gedaan. Zo kunnen we stap voor stap, beginnend bij onze eigen leefomgeving, de wereld om ons heen beginnen te verbeteren – ja, zelfs te verlossen.

Christus in de natuur

In zijn brief aan de Romeinen laat Paulus er geen misverstand over bestaan dat wij, de 'zonen Gods' (niet langer onmondige kinderen, maar zelfstandige zonen van God), in deze verlossing de beslissende rol spelen. Niet voor niets wordt Paulus de 'heiden-apostel' genoemd: hij is als een van de weinigen in staat om de kloof tussen binnen en buiten, tussen jodendom en heidendom te overbruggen. In het Paulinische christendom liggen de kiemen voor een religie, die gebed en natuur tot hun bestemming kunnen brengen.

Een hoofdstuk apart in dit weinig ontgonnen gebied is wat ik noem: de verborgen aanwezigheid van Christus in de natuur. Als eerste in de geschiedenis van het christendom heeft Johannes dit in zijn Proloog verwoord: niets wat ons in deze wereld omringt is zonder het Woord ontstaan (Johannes 1: 3). Daarom beroepen zowel de

lerse heiligen als Rozenkruisers zich gewoonlijk op Johannes als hun bescherm-heilige. Als *Righ nan dul*, de Heer der elementen, herkennen de Ierse heiligen de Christus. Als *quinta essentia* (kwintessens, de vijfde essentie naast de vier elementen) beschrijven de alchemistische Rozenkruisers het werk van Christus in de natuur. Als *viriditas* (letterlijk: de kracht van het groen) herkent Hildegard von Bingen de werking van het Woord, zichtbaar in de natuur. "Opus verbi viriditas est": de werking van het Woord is de kracht van het groen. In de 20e eeuw is de dichter Albert Steffen een van de weinigen die tegen het einde van zijn leven tot een soortgelijke conclusie komt, wanneer hij schrijft: "De grootste zegen in mijn leven was, dat ik liefde kon ervaren – niet alleen door mensen, maar ook in de natuur." Maar dit gegeven, de verborgen werkzaamheid van Christus in de natuur, zou het thema kunnen worden van een heel nieuw artikel.

'Christus uit de aarde', Albert Steffen (1938): meditatieve beschouwing van de boslelie leidt Steffen tot de imaginatie van een gestorvene en van Christus in de natuur.

Een nieuwe hemel en een nieuwe aarde

door Thom Kloes, in gesprek met Lisette Buisman (geestelijke gemeente Zeist) en Harry Buisman (geestelijke met emeritaat)

Het onderwerp van het gesprek, dat plaatsvindt aan tafel in de huiskamer van Lisette en Harry Buisman is: 'En ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde' (Openbaring 21). We openen met de vraag: hoe kijk je tegen de aardeontwikkeling aan en wat doen we met de aarde?

Het lichaam van Christus

Harry stelt dat de verbondenheid tussen de mensheid en de aarde gelukkig veel meer in ons bewustzijn komt. 'Wat we de aarde aandoen en welke gevolgen dat heeft, zal ons niet meer loslaten.' Zijn gedachten gaan naar de reis naar Peru die zij eens konden maken. 'Ik wilde al langer een gedicht schrijven over een natuurwezen en dat lukte steeds niet. Maar daar, in Peru aan de voet van de Machu Picchu, daar was onverwacht dat gedicht.'

Hij vindt het belangrijk dat meer mensen aandacht schenken aan natuurwezens, maar één zin in het gedicht trof hem bijzonder, namelijk: "De aarde wordt het lichaam van Christus." Harry merkt dat het moeilijk is daarover te praten. 'Maar dit moet in het

*'Het nieuwe Jeruzalem', Bamberger
Apokalypse (1020)*

bewustzijn van de mensen komen, de aarde als het lichaam van Christus.' Hij benadrukt ook hoe belangrijk het is dat we de zin uit het credo "Hij is sinds deze tijd de Heer van de hemelkrachten op aarde" als realiteit ervaren. 'We staan daarbij nog maar aan het begin.'

Lisette ziet hierin een aansluiting bij het begin van Openbaring 21 – als de oude aarde en de oude hemel vergaan en de zee, het etherische, er niet meer is – dan daalt het nieuwe Jeruzalem uit de hemel neer, een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. In die zin kan de nieuwe aarde het lichaam van Christus zijn.' Ze wijst erop dat er meer bewustzijn is ontstaan voor de samenhang tussen de gezondheid van de mens en van de aarde, zij zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. 'Dat

gaat toe naar het besef dat we onderdeel zijn van de aarde, van de nieuwe aarde waaraan we moeten bouwen, niet van de oude aarde waarvan we kunnen profiteren.' Lisette attendeert op het tweede deel van Openbaring 21, waarin staat: "Schrijf! Deze woorden wekken de kracht van het geloof en de zin voor de ware werkelijkheid." 'Dan kom je wel heel sterk in dat bewustzijn voor de aarde', ervaart ze.

Loslaten en verbinden

Het begrip 'verbonden zijn' licht bij Harry op. 'Als je vanuit het fysieke in de etherwereld komt, de wereld van de levenskrachten, dan word je bevrijd van de afgeslotenheid en kom je in een gebied waar alles en iedereen met elkaar verbonden is.' Hij denkt daarbij aan het zevende Ik ben-woord: "Ik ben de ware wijnstok, gij zijt de ranken." 'Daar ben je één organisme, samen met Christus. Dat dit in de menselijke beleving komt, vind ik wezenlijk.' Lisette stelt dat daartoe het oude kleine moet sterven, opdat het grote in de mens groter wordt. 'Een zoekende mens neigt ertoe over de grenzen van het al te lichamelijke heen te gaan. Denk aan de gebondenheid aan leeftijd, geslacht, familie, ras, taalgeest. Dat is een prelude voor de nieuwe wereld, daar moet je het oude voor loslaten en grenzen overschrijden.'

Lisette: 'We realiseren ons dat dit een geweldige stap is, zowel individueel als voor de mensheid. We moeten dit delen en beginnen bij kleine dingen. Het gaat erom dat je bevriend wordt met het hogere in jezelf en in de ander. Dat is helemaal niet zo eenvoudig.' Ze denkt aan mensen die hun weg in de Christengemeenschap zijn gegaan. 'Zij hebben vaak een specialiteit, een bijzondere vaardigheid ontwikkeld. De een uit dit door zich bezig te houden met de gestorvenen, zodat die weer verder kunnen. Een ander zoekt het bijvoorbeeld bij de elementaire krachten, bij alles wat groeit en bloeit, zet zich daarvoor in en krijgt daar nieuwe kracht voor terug.' Lisette merkt dat door zo'n inzet een gedachte, waarmee men zich eerder heeft verbonden, realiteit kan worden. 'Als een soort openbaring.' Ze denkt aan een gemeentelid dat door verschillende fasen is heengegaan en met Pinksteren, het feest van de geest, tijdens de dienst innerlijk hoort: "Het goede moet gedaan." 'Wat dat dan concreet van je vraagt is niet direct duidelijk, maar het gaat erom dat je bevriend raakt met zo'n gedachte, zodat deze zich in je kan uitspreken.' Lisette merkt op dat iedereen hiertoe in staat is en dit op verschillende manieren kan. 'Het vraagt van je dat je kunt loslaten, open wordt én je kunt verbinden. Daardoor wordt het werkelijkheid, het wordt als het ware geboren in een nieuw Jeruzalem. De weg door de Christengemeenschap stimuleert dat.'

Broederschap en vrijheid

We bespreken of de religieuze weg hiertoe de enige mogelijkheid is. Dat niet, er is ook een meditatieve weg en, meer in het algemeen, een weg die het bewustzijn verdiept. Harry: 'Het feit dat je mensen kunt stimuleren om dagelijks één, twee, of

drie keer iets te doen op dit gebied vind ik heel belangrijk, ook al is het resultaat niet direct zichtbaar. Ik stel me voor dat je, als je meegaat in die ontwikkeling, voortdurend de nabijheid van Christus zult voelen en je daardoor ook verbonden weet met andere mensen en de aarde: de ultieme broederschap.' We merken op dat 'de strijd van allen tegen allen' daar als zwart tegenbeeld tegenover staat. De broederschap zal pas door veel weerstand heen tevoorschijn kunnen komen. En we constateren dat 'broederschap' een licht verteerbaar en abstract begrip lijkt, waaraan je bijna achteloos voorbij kunt gaan, maar dat de uitwerking ervan heel groot is. Je kunt er Christus in ervaren. Lisette maakt een vergelijking met de eurtmie. 'Echte eurtmie is altijd in een groep, je doet het samen. Wat tussen de mensen speelt kun je daar zien. Dat is bij koorzang ook zo, je kunt dan de toon horen die wil klinken. Dat is iets christelijks, dat is die broederschap; het wensdenken, het ik-ik-ik is daar verdwenen.'

Harry vindt het bemoedigend dat je tegenwoordig open kunt zijn over meditatie, terwijl dat veertig jaar geleden nog nauwelijks kon. 'Als je tot de conclusie komt, dat je daar driemaal per dag iets mee kunt doen – net zoals je driemaal per dag eet – dan heb je een hele stap gezet. Dat je gaat mediteren is niet karma gebonden, dat kan alleen maar in vrijheid.' Het veroveren van innerlijke vrijheid is ook een voorwaarde voor het ontwikkelen van broederschap. 'Zonder vrijheid lukt dat niet', stelt Lisette, 'dan krijg je altijd een onderlinge strijd, altijd een pikorde, een tegenbeeld van vrijheid. Dienstbaarheid is als remedie heel belangrijk. Als je niet bereid bent om je talenten ter beschikking te stellen, dienstbaar te zijn aan het geheel, dan kom je niet tot vrijheid. En omgekeerd, talenten van wie dan ook moet je de ruimte geven, zodat ze aan het geheel ten goede kunnen komen.' 'Wanneer je dan als realiteitervaart', vult Harry aan, "Christus is de wijnstok, wij zijn de ranken", dan geef je elkaar die ruimte.' Christus is de wijnstok, zijn lichaam is de nieuwe aarde. En wij, de ranken? Wij staan in ons bewustzijn aan het begin.

Uit de Openbaring van Johannes, hoofdstuk 21

Ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Want de oude hemel en de oude aarde waren vergaan, ook de zee is er niet meer. De heilige stad, het nieuwe Jeruzalem, zag ik van bij God uit de hemel neerdalen, voorbereid als een bruid die zich voor haar bruidegom heeft getooid. En ik hoorde een luide stem vanuit de troon zeggen: Dit is de woning van God onder de mensen! Hij zal in hun midden wonen en zij zullen zijn volk zijn. En God zelf zal als hun God bij hen zijn en hij zal alle tranen uit hun ogen wegwissen. Er zal geen dood meer zijn, noch verdriet, noch geweeklaag, noch pijn, want de oude wereld is vergaan. De tronende zei: Zie ik maak alles nieuw.

Adventstijd

Een reis langs de kleurenboog

door Wilma Bos (geestelijke met emeritaat, Den Haag)

November nodigt ons uit om meer naar binnen dan naar buiten te kijken. In ons deel van de wereld ervaren we dat als een goede voorbereiding voor de Adventstijd. Met de woorden van het Adventsepistel in de mensenwijdingsdienst luisteren wij naar wat er binnen in ons klinkt. Je ontdekt weer dat in alle omstandigheden van je leven een kiem verborgen is die toekomstkarakter heeft.

Advent is toeleven naar wat er op je toekomt, meer nog: toeleven naar de ontmoeting met de Komende. Dan kan het je verwonderen dat naast dit thema van innerlijkheid ook woorden klinken die de blik juist naar buiten leiden. Met name het licht en de kleuren van de atmosfeer rondom de aarde worden onder onze aandacht gebracht. In vroegere culturen, bijvoorbeeld in het oude Griekenland, werd de relatie tussen de aarde en de zon ervaarbaar gemaakt door het beeld van de Zonnegod, die in een wagen getrokken door vurige paarden van oost naar west langs de hemel rijdt. Ook nu nog is onze dagelijkse ervaring dat de zon in het oosten opkomt en in het westen ondergaat, hoewel we door de moderne wetenschap al eeuwen weten dat de aarde om de zon draait. Lange tijd kon dit laatste weliswaar exact berekend worden, maar niemand had het ooit gezien. Daarom is het heel bijzonder dat we nu in een tijd leven, waarin vrijwel iedereen wel eens een foto heeft bekeken van de aarde gezien vanuit de ruimte. Die prachtige en ook onroerende beelden van de aarde met die blauwe, oneindig tere sluier van de atmosfeer. Van de eerste mensen die dit hebben waargenomen, de astronauten, kwamen de meesten tot hun eigen verwondering terug met een nieuwe liefde voor de aarde. Maar ook met een diep gevoel van verantwoordelijkheid en de impuls om te helpen die kwetsbare levenssfeer te beschermen en voor de toekomst te bewaren. Want ze hadden ook gezien hoezeer ondoordachte en kortzichtige daden van mensen die levenssfeer aantasten.

Op die foto's is ook te zien hoe de aarde aan één kant door de zon wordt beschenen, terwijl het aan de andere kant nacht is. Daartussen is een schemerzone, die voor mensen aan de ene kant van de aarde als zonsopgang wordt ervaren en aan de andere kant als zonsondergang. Deze grens tussen licht en donker omcirkelt de aarde en daar ontstaan voor alle aardebewoners de kleuren aan de hemel.

Reis om de aarde

Steeds dieper worden we ons als mensheid bewust van het feit dat we in heel veel opzichten met elkaar verbonden zijn en dat de wereld een geheel vormt. Bij het overdenken van die kleurige schemerzone, die zich elke dag over de aarde beweegt, kunnen we misschien in de Adventstijd een vraag stellen: wanneer ik naar de horizon kijk bij zonsopgang, wie kijkt er dan mee? Met welke mensen en landschappen ben ik verbonden in dit kleurige licht? Bij wie komt de zomerzon op, bij wie is het winter? En voor wie gaat nu de zon onder? Deze vraag kun je beantwoorden met behulp van een globe, die zo gedraaid kan worden dat hij op elk moment van de dag en op elke dag van het jaar de verdeling aangeeft tussen licht en donker op de aarde. Langs die schemeringsgrens kunnen we nu een reis om de aarde maken.

Op de eerste Adventzondag gaat in Nederland en Vlaanderen de zon om ongeveer acht uur op. Diezelfde zonsopgang wordt gezien in Normandië, het westen van Bretagne en de uiterste noordwestpunt van Spanje, dat het einde van de wereld werd genoemd: Finis terrae. Nu zijn we op de Atlantische Oceaan ten westen van Noord-Afrika. Omdat we al heel wat zuidelijker zijn gekomen, is het verschil in lengte van de dag en van de nacht veel minder groot dan bij ons, maar het is nog steeds winter. We gaan nog meer naar het zuiden en tot de evenaar kijken alleen zeelieden en zeedieren met ons mee naar de opkomende zon. Hoeveel schepen hebben hier in de loop van de eeuwen gevaren, gedreven door de menselijke drang om de wereld te ontdekken, maar ook schepen met geroofde mensen en kostbaarheden. De oceanen verbinden ons in alles wat menselijk is, in goede en in slechte zin.

Zonsopgang en -ondergang op de aarde

Zomerse Advent

Nog zuidelijker en we zijn bij de evenaar, aan de noordkust van Brazilië. Hier zijn het hele jaar de dagen en de nachten vrijwel even lang. Maar ook daar is het de eerste Adventzondag en de zon komt op over het Braziliaanse regenwoud. Vanuit

de ruimte is te zien hoe er steeds meer bos wordt gekapt en het evenwicht tussen de mens en de natuur verstoord wordt. Nu zijn we op het zuidelijk halfrond en de zon komt op voor een zomerse eerste Advent in de gemeente van de Christengemeenschap in Sao Paulo. Hier nodigt het seizoen uit om naar buiten te kijken, de beweging naar binnen moet meer bewust worden voltrokken. De zonsopgang wordt ook ervaren langs de hele oostkust van Argentinië, tot in het uiterste puntje van Zuid-Amerika. Hier in Vuurland zijn de dagen ongeveer net zo lang als onze nachten. Hoe zuidelijker we komen hoe korter de nachten, net zoals in de Scandinavische zomer een half jaar eerder, of later. In de zuidelijke Stille Oceaan, vlak bij Antarctica gaat de zon niet onder, maar glijdt om middernacht langs de horizon. De avondschemering en de ochtendschemering gaan ongemerkt in elkaar over.

Het meest zuidelijke deel van onze schemeringsreis ligt nu achter ons, we gaan naar het noorden richting Nieuw Zeeland. We zijn nu bij onze tegenvoeters en het tijdsverschil is twaalf uur. Dat betekent dat wanneer bij ons de zon opkomt, hij daar ondergaat en de Christengemeenschap in Christchurch kan waarschijnlijk terugkijken op een zomerse eerste Advent. Hoe kleurig zou de avondhemel daar zijn?

Op onze reis verder naar het noorden raken we net de oostkust van Australië, waar het prachtige Great Barrier Reef ligt. Deze formatie is vanuit de ruimte te zien en we mogen hopen dat de schade die de opwarming van de zeeën veroorzaakt beperkt blijft. Via Nieuw-Guinea passeren we alweer de evenaar. Verder naar het noorden houden alleen de bewoners van een aantal kleine eilanden van Micronesië ons gezelschap. Maar hun zorgen zijn groot, door de stijging van de zeespiegel dreigen eilanden onder water te verdwijnen.

Kleurenboog

Hoe noordelijker, hoe meer het weer winter wordt en de zon gaat onder in een koud Peking. In Mongolië en Siberië is het ook koud, maar het smelten van de permafrost heeft grote gevolgen voor de bewoners. Even ten westen van de noordelijke Oeral bereiken we dan het punt waar de dagen zo kort zijn, dat midden op de dag de zon nog net even boven de horizon uitkomt: zonsopgang en zonsondergang raken elkaar opnieuw aan. Wat bijzonder om zo een eerste Advent te beleven! Via Sint Petersburg en Göteborg brengt de Adventszon ons weer thuis. Dit alles gebeurt tegelijkertijd, terwijl wij naar de opkomende zon kijken.

Deze reis langs de kleurenboog die de aarde omspant heeft wellicht ook ons gevoel van liefde en verantwoordelijkheid versterkt. De aarde is een levend wezen en we zijn op weg dat steeds meer te beseffen. Advent zegt ons: deze weg gaan we niet alleen, want degene die mens is geworden ter wille van de toekomst van mens en aarde komt ons tegemoet.

Op de groei

In de serie 'Op de groei' komen uiteenlopende aspecten van de religieuze opvoeding – van voor de geboorte tot na de puberteit – aan de orde. De naam van de serie duidt zowel op de groei van het kind, als op de groei die de opvoeder zelf gaandeweg doormaakt. Quirine Vervloet (auteur van 'Een kind wil de was doen', Uitg. Christofoor) gaat in op hoe je kinderen kunt helpen echte aardeburgers te worden.

Nieuw leven op aarde

door Quirine Vervloet (gemeente Driebergen)

Een kind baren was altijd al een moedsproef, niet zelden een zaak van leven en dood. De hemelpoort staat even open. Met mijn bevalling had ik de eerste proef van het moederschap doorstaan. Maar geboren worden, dat moet minstens zo'n dappere daad zijn.

Na de geboorte van mijn eerste kindje voelde ik mij helemaal niet zo dapper. Ik keek rond in de wereld en vroeg me toen pas serieus af in wat voor wereld zij eigenlijk op zou groeien? Zij, zo klein en kwetsbaar, de wereld zo groot en vol grote en kleine gevaren. Iedere stap in de opvoeding een nieuwe proef: de eerste nachtelijke angsten, het eerste nachtje uit logeren, voor het eerst alleen de straat op, de eerste eenzame fietstocht door het donker van de nacht. Dan zijn er ziektes, en de middelen tegen ziektes die soms erger lijken dan de kwaal, de digitale wereld met zijn spinnen en trollen, botsende wereldmachten, het veranderende klimaat en het menselijke onvermogen om het tij te keren. Geboren worden in deze tijd zal moed vereisen.

Van de hemel naar de aarde

Maar in duisternis schijnen lichtpunten helder, hoe klein ze ook zijn. Zo zijn er zogenaamde *Sophiagroepen* die hun aandacht op de ongeborenen richten. Zij volgen als het ware de weg die de ongeborenen gaan en nemen de nood waar, die optreedt bij het geboren worden in deze tijd op deze aarde. Sophiagroepen reiken ongeborenen de hand door zichtbaar te maken, dat het geestelijke op de aarde niet verloren is gegaan.

Want al onze gedachten die niet op het tijdelijke maar op het eeuwige gericht zijn, worden aangrijpingspunten voor diegenen die aan de andere kant van het leven ver-

blijven. Al voor zij het aardeleven ingaan worden ongebornen meegedragen door een geestgemeenschap op aarde. Ik voel mij in mijn moederschap gesteund en be-moedigd door het bestaan van deze groepen, zij dragen als het ware de grote verant-woordelijkheid van het geboren laten worden mee. Zo ben ik ook dankbaar voor de doop en de doopgemeenschap in de Christengemeenschap, waarin het geestelijke in de materie tot in het lichamelijke voelbaar wordt. Het kind ontvangt levensvertrou-wen in de oergrond van het bestaan op aarde.

Maar ondanks de bedding van deze gemeenschappen in de geest, staan we de maan-dag na de doop in ieder geval schijnbaar alleen voor de talloze kleinere en grotere vragen die het ouderschap met zich meebrengt. Hoe behoud ik in de beslommingen van het alledaagse het geestelijke in de materie? Hoe schep ik de voorwaarden voor mijn kind om zijn voorgeboortelijke impulsen te ontplooien in dit aardebestaan? Onze opvoeding kan een gezondere aardetoekomst mogelijk maken, wanneer wij onze kinderen helpen om wat zij uit de geestelijke wereld meebrengen voor de aarde vruchtbaar te maken.

Rudolf Steiner heeft in vele pedagogische werken en voordrachten zichtbaar gemaakt wat we eigenlijk voor ons hebben in het opgroeiende kind en wat het in iedere fase van zijn kindertijd van ons vraagt. Ik richt me hier op de kindertijd tot een jaar of veer-tien, hoe we in die tijd een bodem kun-nen leggen waarop in het latere leven een heilzame benadering van en om-gang met de aarde bewaard kan blijven.

Thuiskomen in het aardse huis

In de eerste zeven levensjaren vraagt het kind een gezonde levensomgeving van ons, om met wat het uit de geestelijke wereld meebrengt in het lichaam aan te komen, met zijn geest zijn lichaam om te vormen en doordringen. Voor het kleine kind zijn de processen in de levensomge-ving bijzonder heilzaam om een zachte landing te maken in het aardeleven. Het verzorgen van de levensprocessen in huis en huishouden maken het kind met het leven in de mensengemeenschap vertrouwd. Huishoudelijke klusjes lijken onbenullig, maar alles wat wij in en aan het huis doen, doen we aan het kind.

Een kind wil de was doen

Ons lichaam heet niet voor niets ook wel onze 'aardse behuizing'. Naast het leven en werken in huis, zijn indrukken uit de natuur belangrijk. Het meeleven van de opeenvolgende seizoenen in de natuur maakt het kind in die eerste jaren met de aarde zelf vertrouwd. Het dagelijkse buiten zijn in de natuur kan binnen in huis worden aangevuld met beelden uit de natuur. Speelgoed kan uit de natuurlijke omgeving gevormd worden en deze ook weerspiegelen, bijvoorbeeld in houten boomstammetjes en dierfiguren. De bezielde beleving van de levende natuur wordt versterkt door bijvoorbeeld het beeld van Moeder Aarde uit het boek *De wortelkindertjes*. Het kleine kind leert de aarde zo als een levend wezen kennen.

Jong geleerd, oud gedaan

De tweede zeven levensjaren brengen kinderen vooral ook op school door. Ze zetten nu hun eerste stappen uit het eigen gezin en huishouden, in de maatschappij buitenshuis. Die maatschappij wil ze voorbereiden op het volwassen functioneren en weerspiegelt wat de maatschappij belangrijk vindt. En omdat de kinderen van nu de toekomstdragers van de aarde zijn, worden ook maatschappelijke thema's zoals klimaatverandering en duurzaamheid langzamerhand in het onderwijs gebracht. Vaak worden dergelijke thema's dan vooral verstandelijk benaderd. Jong geleerd, oud gedaan, is de gedachte. Al vroeg wordt zo ook een beroep op de oordeelsvorming gedaan. Maar toekomst en verandering komen uit de wil voort. En de wil komt niet in beweging door abstracte denkbeelden.

Ik had eens een klasgenootje van mijn zevenjarige dochter aan de broodtafel. Ze hield erg van honing. En terwijl haar mes vlijtig honing uit de pot op haar boterham lepelde, vertelde ze dat ze geen honing at. "Uit principe", zei ze, "want honing wegnemen is eigenlijk heel slecht voor de bijen. Die moeten dan suikerwater eten in plaats van honing, en dat is zielig." Zo'n kloof tussen denken (of spreken) en handelen komt ook bij ons volwassenen vaker voor dan we denken en willen. De wil heeft meer nodig dan abstracte gedachten. Met kennis over klimaatverandering, klimaatvluchtelingen en het verschroeien van de aarde kunnen we beter nog even wachten.

Zinniger is het om het kind in de vroege kindertijd te omringen met voorbeelden die het wezenlijke en levende in de natuur behouden: hoe we ons huishouden én de aarde verzorgen, waardoor gewoontevorming ontstaat en daarmee een stevige basis voor de latere wil.

In de vroege kindertijd zorgen we ervoor, dat wat het kind uit de geest meebrengt tot diep in zijn lichaam door kan dringen, zodat het ook de geest in de aarde kan blijven vinden, herkennen en verzorgen in de volwassenheid. Jong voorgedaan, oud geleerd.

Werken in de tuin

Levende beelden

Tussen het zevende en veertiende jaar kan hier op school een eerste leren óver de natuur bijkomen. Ook dan is het leren door levendige beelden vruchtbaarder dan abstracte kennis. In een onderwijskursus werkt Steiner de heemkunde uit vanuit het beeld dat uit de aarde de boomstam groeit, die uiteindelijk in de aarde vergaat en waaruit dan afzonderlijke planten groeien. De aarde verschijnt zo voor het kind als een levend geheel, waarin het levende uit het stervende ontkiemt.

Levende begrippen groeien mee met de mens. Als het kind groter wordt zal het zich de aarde niet als een boom voorstellen, maar het denken is beweeglijk gebleven. Het kind heeft in de levende natuur gewandeld en gespeeld, heeft de natuur leren kennen als een levend geheel waarin afzonderlijke wezens hun plek hebben. Het gaat nu denken over de wereld en zich oordelen vormen over wat goed is voor mens en wereld. In de kindertijd willen we de vadergrond in de schoot van moeder aarde behouden, zodat wat het kind aan impulsen meebrengt in zijn latere leven vruchtbaar kan worden.

Jongeren, onder de zon

Even leek er niks aan de hand

*door IJsbrand Terpstra (penningmeester
bestuur 'Helios – Kampen van de Chris-
tengemeenschap')*

*Op twee plekken in de Belgische Arden-
nen leek het deze zomer even alsof er
niks aan de hand was. Aan de rand van
Rogery kampeerden achtereenvolgens in totaal zo'n 135 kinderen, jongeren en staf-
leden en wat verderop vond ook het Wanderkamp plaats. Onder strikte voorwaar-
den, dat wel, maar onderling afstand houden was niet nodig.*

Op de jaarlijkse evaluatiedag van onze kamporganisatie Helios was iedereen het er over eens: de kampen die, na lang overleg uiteindelijk toch doorgingen, waren een lichtpunt in een jaar waarin we zoveel offers hebben moeten brengen. 'Zorgeloos' en 'zonnig' zijn een paar van de woorden die ik over de Belgische kampen heb onthouden.

Toch kwamen die kampen er niet zonder slag of stoot. De Belgische overheid stond toe dat er kinder- en jeugdkampen konden plaatsvinden, maar wel onder zeer strikte voorwaarden: geen contact met de buitenwereld en een 'bubbel' van maximaal vijftig personen per keer. Bij verkoudheidsklachten moest een protocol worden gevolgd. Als er corona werd vastgesteld, zou het kamp worden ontbonden en moest iedereen twee weken in quarantaine.

Daar tegenover stond dat de onderlinge afstand van anderhalve meter niet nodig was. Dat was een hele opluchting en zelfs een voorwaarde om kampen van Helios doorgang te laten vinden, was eerder in het jaar besloten; een onderlinge afstand van anderhalve meter zou de sfeer op de kampen te veel geweld aandoen. Om die reden vonden er in Nederland geen kampen plaats en ging ook het International Youth Camp niet door.

Dat een groep in België uit maximaal vijftig (in plaats van ongeveer negentig) personen moest bestaan, heeft wel om een heel andere voorbereiding gevraagd dan de kamporganisatie al decennia lang gewend is. Elk jaar worden de draaiboeken van vorig jaar erbij gepakt en met de kennis en kunde die door de generaties heen zijn doorgegeven, wordt het kamp in het voorjaar voorbereid. Op die ervaring kon dit jaar

Het 'halve' Jeugdkamp Rogery 2020

maar ten dele worden geleund, daar kwamen we al snel achter. Zo gebeurde het bijvoorbeeld dat ik in de brandende zon presentator werd van 'Radio Rogery'. Met het jeugdkamp, waar ik deze zomer als boodschapper meeding, besloten we ouders en kampelingen via een zelf in elkaar geklusterde FM-radiozender welkom te heten. Op die manier konden we ouders, broertjes en zusjes – die de auto vanwege de strikte maatregelen niet mochten verlaten – toch van de nodige kampsfeer voorzien en hadden de jeugdige deelnemers alvast wat voorpret.

Kernwaarden opnieuw uitvinden

En zo waren er nog meer noodgedwongen noviteiten. Op het jeugdkamp gingen we bijvoorbeeld niet twee weken met één grote groep van ruim zeventig jongeren op kamp, maar werden dat twee groepen van vijftig kampelingen, die beide één week mee konden. Daarop werd ook het programma helemaal herzien, waardoor belangrijke en zeer gewaardeerde onderdelen buiten de boot vielen.

Na lang puzzelen, overleggen en knopen doorhakken was het dan ook bijzonder om te zien hoe hecht een groep van vijftig kampelingen in één week met elkaar kan worden. De bonte avond was daar een van de belangrijkste aanwijzingen voor: de acts die daar ten tonele werden gebracht waren openhartiger, intiemer en met meer durf dan ik lange tijd heb gezien. Meerdere keren zag ik tijdens zo'n act jonge mensen

Wanderkamp 2020, 'alsof corona even niet bestond' (foto: Merel Boer)

die zich volop aan het ontwikkelen waren. Op dat moment besepte ik weer hoe belangrijk een zomerkamp kan zijn en waarom het zo goed is dat we ons daar zeker dit jaar zo voor hebben ingezet. Hoe het op Kinderkamp Rogery en Wanderkamp was, weet ik alleen uit de verhalen. Maar ook daar is veel aandacht besteed aan het opnieuw uitvinden van de kernwaarden van een kamp en het zoeken naar verbinding in een tijd waarin afstand houden de norm is. Daar werd door stafleden van Nederlandse kampen soms met jaloerse blikken naar gekeken, omdat ook zij hun kamp zo graag hadden willen laten plaatsvinden. Een deel van die stafleden meldde zich uiteindelijk aan het voor Wanderkamp, dat sinds enkele jaren op pad gaat met jongvolwassenen van 21 tot 35 jaar. Voor dit jaar was een kampeerveld in de Ardennen gevonden. Samen met priester Mathijs van Alstein werd er gezongen, geïmproviseerd en vonden er (soms tot diep in de nacht) goede gesprekken plaats. 'Het was alsof corona even niet bestond', vertelde een van de deelnemers na afloop enthousiast.

Hoe de kampen er in 2021 uit zullen zien, staat op dit moment alleen nog in de sterren geschreven. Achter de schermen wordt al wel weer hard gewerkt aan een nieuw kampjaar, waarin het Winterkamp als eerste staat gepland. Een groep jonge vrijwilligers bereidt zich daar nu vol enthousiasme op voor, zonder te weten of het door kan gaan. Dat is dan ook meteen de uitdaging waar Helios het komende jaar voor staat: vertrouwen, passie en motivatie behouden terwijl dat stemmetje in ons hoofd voortdurend roept dat het nog maar de vraag is of de kampen wel door kunnen gaan. Op momenten dat donkere wolken zich boven ons samen pakken, zullen de zonnige herinneringen aan afgelopen zomer goed van pas komen.

Op naar de volgende eeuw

Op weg naar de honderdste geboortedag van de wereldwijde Christengemeenschap nodigt de redactie alle Nederlandse en Vlaamse gemeenten uit, om in de periode tot 16 september 2022 een korte bijdrage te schrijven over de stichtingsimpuls van de eigen gemeente en op welke wijze die impuls al dan niet in deze tijd nog werkzaam is. Ditmaal de Friese Kristenmienskip in Leeuwarden.

Galilea en de Friese binnenruimte

door Nina Luijken (geestelijke in de gemeente Leeuwarden)

Het geheimzinnige van zieleruimte is dat zij geen lengte, breedte en hoogte kent maar wel kamers en zalen en landschappen en de hemel. Ze is dimensieloos maar omdat we zelf bezielde zijn kennen we haar. Deze inleidende woorden kunnen je misschien in de stemming brengen voor een schets van de Leeuwarder gemeente van de Christengemeenschap, waar ik nu een aantal jaren als priester werk. Velen voor mij hebben gebouwd aan de substantie van deze plek, dit uiterlijk-innerlijke oord: zowel vanuit de priesterkring als door de vele trouwe leden en belangstellenden van deze gemeente.

Laten we haar zieleruimte verkennen. Leeuwarder of toch meer Frysk? Nederlands? Uitstralend of meer instralend? Hoe is de relatie met de elementenwezens? Heeft zij veel gestorvenen? Kun je gestorvenen 'hebben'? Hoe is hun relatie met ons? Hier staat elke vier weken op het programma: 'lezen voor de gestorvenen'. Het onzichtbare doortrekt deze plek. Natuurlijk doet het dat.

Haar stichting was concreet en bestond in het ontplooiën van activiteiten en mensen inschakelen. In de gemeente wordt nog steeds dankbaar teruggekeken op geestelijke Jacobus Knijpenga en zijn vrouw Wies. De eerste dienst was in 1956. De fysieke behuizing kwam veel later. Er werd eerst innerlijke ruimte gevormd.

Het verhaal van het vinden van de Galileakapel is een roman waardig. In de voormalig kloostertuin van het verdwenen Franciscaner Galileaklooster was omstreeks 1850 het kerkje gebouwd voor Bijbellezingen voor behoeftigen. Behoeftig had betrekking op armoede. Het werd ook Armenkerkje genoemd en ook Schipperskerkje, omdat de turfschippers er kwamen die overwinterden in de gracht. Het heette ook Earpel- of Aardappelkerkje, omdat de schippers zaten op aardappelkisten die ze zelf meebrachten.

Het gebouw raakte in onbruik en stond in 1987 op de lijst om gesloopt te worden.

Geestelijke Elisabeth Lantsheer, die in de Leeuwarder gemeente nog steeds met eerbied mevrouw Lantsheer genoemd wordt, was de aangewezen persoon om dit pand met haar religieuze historie samen met vele betrokkenen te redden. Het werd aangekocht door de Leeuwarder Christengemeenschap. In de roman zou ik haar rol aandikken. Daar hoort ze van de plannen tot sloop. Zij krijgt het idee, en stapt meteen op instanties af. Zij voert de onderhande-

Elisabeth Lantsheer

lingen en overtuigt de wederpartijen ervan dat het voor iedereen het beste is dat zij het gebouw voor één gulden koopt. Men heeft respect en gaat akkoord. Zij betaalt de gulden uit haar eigen portemonnee. Ze schenkt het gebouw direct door aan de Leeuwarder Christengemeenschap. Einde romanversie. De historie is anders. Maar het romanbeeld brengt haar karakter en inzet in beeld en laat zien hoe belangrijk mensen op de juiste tijd op de juiste plaats zijn.

Het gebouw krijgt de naam: Galileakapel. Het ligt omzoomd door de stadstuin van het hofje. De Franciscanen kozen met de naam het evangeliebeeld van het levende land Galilea. Veel innerlijkheid en tegelijk wijde ruimte. Heel erg Fries. In contrast hiermee staat aan de overkant uitgerekend op de plek van het voormalige klooster het gebouw van de voormalige PTT met de torenhoge straalzender zoals in de tijd van voor de mobiele telefonie gebruikelijk. Uitstraling in technische zin. Verborgen in het hofje is er de innerlijke plek die anders straalt. De toren is er nog, maar haar functie is minder gewichtig geworden omdat tegenwoordig overal zendmasten staan en deze er nu maar eentje is.

De binnenruimte van het hofje kan je ertoe verleiden de Kristenmienskip als verstoppt en onzichtbaar te labelen. Maar dat blijkt niet zo te zijn. De gemeente heeft haar uitstraling. Zij is moeder van de gemeenten in Groningen en Meppel en daarvoor van het hele gebied dat hier liefkozend Noord-Nederland wordt genoemd.

Mensen komen vanuit verre streken tijdens hun vakanties naar diensten, brengen verhalen en ontmoetingen mee of gaan hier wonen.

Het aantal mensen? Uiterlijk klein. Door de jaren erbij te betrekken wordt hun aantal ineens groter. Wie zijn blijvend of tijdelijk met het leven van de Galileakapel in aanraking geweest? Zij oogt vaak wat breekbaar en kwetsbaar, maar toch ook vol sterk leven. Men is trouw en hecht. Menselijke teleurstellingen, tekortkomingen en onmacht hebben echter ook hun plaats op haar weefgetouw.

Het kan aan mijn blik liggen maar deze gemeente heeft voor mij iets heel vrouwelijks en ronds, vanwege al die leven voortbrengende binnenruimte en ook door pijn die gedragen wordt. De blik op de komende honderd jaar richten is dan moeilijk als je rechtuit wilt denken. Maar rond dan? De tijdenronde is de religieuze vorm die gekoesterd wordt in onze diensten. Ik voel dankbaarheid jegens de mensen voor wie de diensten zo kostbaar zijn en die hun zielen heiligen in het grote geheim van deze tijdenronden, de daarin werkzame machten en in bewustzijn van de Michaëlsche ernst van onze tijd. Ik vind het mooi dat ons kleine kerkje daarin een levend baken mag zijn.

De Galileakapel in Leeuwarden

Boeken

Verwondering geeft de natuur een stem

Groene genade

Verhalen van tuinman Jan Graafland

Uitgeverij Christofoor, Zeist 2020

*door Jolanda Gevers Leuven
(gemeente Zeist)*

'Dit boek is als een rondleiding door mijn tuin. Ik vertel je over de planten, de dieren, het tuinwerk. Ik doe verslag van mijn waarnemingen, maak je deelgenoot van mijn gedachten en twijfels, successen en teleurstellingen wat betreft mijn samenwerking met het groen.' Met deze woorden begint het boek en al wandelend erdoorheen, raak je in de ban van een bijzondere samenleving van planten, dieren en mensen. Herinneringen aan 25 jaar werken met alles wat in deze tuin leeft, trekken in de 290 bladzijden die het boek telt aan je voorbij. Jan Graafland: 'Als door dit boek een rode draad loopt, is het die van de verwondering. Het is de verwondering die mij aanzet tot goed waarnemen en nadenken.' Je onbevangen openstellen voor de signalen die de planten uitzenden, betekent dat de natuur een stem krijgt en mee kan bepalen wat goed voor haar is. Biodynamisch tuinieren voegt nog iets extra's toe: het rekening houden met invloeden vanuit de kosmos. *En toen ben ik in tuinen ondergedoken. / Leerde op klompen opnieuw lopen, / Ging onder mooi zwaar werk gebogen, / Vond vaste grond onder de voeten.* De gedichten, die Jan Graafland heeft geschreven over zijn werk in de tuin, zijn een onderbouwing van verhalen, ervaringen en herinneringen die bij hem opborrelen. In zijn gedichten zet hij kort en bondig neer wat er buiten maar vooral binnen in hem gebeurt: *Distel, lustoord voor vlinders en bijen, / vluchtoord voor vinken en putters, / ik begin je nu pas te begrijpen. / Distel, dat ik de pik op je had, / geen middel schuwde om jou te bestrijden, / dat zit me heel erg dwars.* Het schilderij Compositie nummer 10 in zwart wit van Piet Mondriaan, wierp de vraag bij hem op: 'Al jong leren wij de zwaartekracht kennen, maar wie leert ons de licht-

kracht kennen? Het is in de plant, die tegen de zwaartekracht in vanuit de aarde naar de zon toe groeit.' Dit is wat het boek zo interessant maakt, niet alleen de overpeinzingen die kunnen uitmonden in grote lijnen en beelden, maar ook het dagelijkse wel en wee en de omgang met het leven dat zich op vele manieren in de tuin manifesteert. In het boek zijn mooie, krachtige botanische tekeningen opgenomen, gemaakt door Nina Graafland, dochter van de schrijver.